

ПОЛІТИКА США ЩОДО РОЗВИТКУ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКИХ ВІДНОСИН У 1945-1950-Х РОКАХ

Автор, використовуючи матеріали зарубіжної та вітчизняної преси, наукової літератури всесвітньо відомих американістів та японознавців (Г. Кунадзе, А. Марков...), дослідження колишніх лідерів Західного світу (Валері Жіскар д'Естен, Ясухіро Накасонне, Генрі Кіссінджер), розкриває складну проблему становлення і розвитку відносин між Японією та СРСР у 1945-1950-х роках, визначає роль Сполучених Штатів Америки у цьому процесі.

Ключові слова: американський чинник, зовнішня політика, Російська Федерація, США, міжнародні відносини.

Автор, используя материалы зарубежной и отечественной прессы, научной литературы всемирно известных американистов и японоведа (Г. Кунадзе, А. Марков...), исследования бывших лидеров Западного мира (Валери Жискар д'Эстен, Ясухирос Накасоне, Генри Киссинджер), раскрывает сложную проблему становления и развития отношений между Японией и СССР в 1945-1950-х годах, определяет роль Соединенных Штатов Америки в этом процессе.

Ключевые слова: американский фактор, внешняя политика, Российская Федерация, США, международные отношения.

The author, using resources of foreign and state periodical issues, literature works of the world-famous American and Japan Study historians (G. Kunadze, A. Markov, D'Estain Valery Giskar, Nacasone Vasuhiro, Kissinger Henry ...), views a difficult problem of the Japan and Russia relationships development and coming into being since 1945 to 1950 and shows the role of the United States in this process.

Keywords: American factor, foreign policy, Russian Federation, USA, international relations.

Безумовно, цей напрямок всесвітньої історії вже був об'єктом вивчення українських, російських, західноєвропейських та американських дослідників. Серед відомих видань необхідно виділити праці С. Шергіна [13], Є. Камінського [4], В. Стадніченка [11], Л. Губерського [7], С. Проня [10], В. Воронова [1], С. Вербицького [2], Д. Петрова [9], С. Ігнатущенко [3], А. Шаркова [12], В. Тоу та В. Фіней [19], Д. Загоря [14], Р. Майерс [18] та ін.

Разом з тим, автор статті переконаний, що саме в такій науковій інтерпретації тема не подавалася. У цьому й полягає її актуальність та новизна.

Загальновідомим є той факт, що впродовж усіх післявоєнних десятиріч Сполучені Штати в межах розробленої ще на початку 1950-х років стратегії силового стримування Радянського Союзу робили практичний внесок у гарантування безпеки Японії на Далекому Сході. Американські зусилля впродовж всієї "холодної війни" з СРСР були направлені на економічне виснаження радянської економіки за допомогою занадто великих для неї військових витрат, на послаблення воєнного потенціалу СРСР та нейтралізацію його як головного стратегічного супротивника. Безумовно, Сполучені Штати переслідували власну мету, розраховуючи викорис-

тати помилки радянського керівництва для прискорення дестабілізації політичних та ідеологічних структур радянського державного механізму.

Автори дослідження з проблем післявоєнних відносин у системі Схід – Захід, колишні лідери Західного світу – Валері Жіскар д’Естен, Ясухіро Накаоне і Генрі Кіссінджер, доводять, що вже на початку 1950-х років американська адміністрація розробила поетапну стратегію підготовки та реалізації в СРСР “революції зверху”, тобто організації державного перевороту зі зміною політичного істеблшменту, моделі розвитку та ідеології руками її власних же керівників [15]. Такий зовнішньополітичний курс відповідав зміцненню американських позицій у світовій політиці, економіці, науково-технічному та стратегічному напрямках. Японія також отримала б від цього немало стратегічну й економічну користь, наприклад, це забезпечило б для неї гарантії безпеки на “радянському напрямку” і дозволило б суттєво економити на військових витратах. Крім того, японський капітал міг би використовувати внутрішню заборгованість Сполучених Штатів, які змушені були фінансувати витрати на стратегічне стримування СРСР і країн-членів Організації Варшавського договору.

Сьогодні Росія мало нагадує країну, протистояння якої з США ще не так давно складало підґрунтя існуючого світопорядку. Відносини між Токіо та Москвою знаходяться на стадії перехідного періоду від жорстких, але обов’язкових відносин періоду конфронтації, до цивілізаційних зв’язків, які визначаються загальними інтересами і цінностями. Проте мине ще немало часу, доки Японія і Росія не усвідомлять перевагу добросусідства й зможуть подолати взаємну підозру та ворожнечу. Зробити це в умовах жорсткої орієнтації японської політики відносно Росії виключно на розв’язанні територіального питання буде занадто важко. Російський вчений Г. Кунадзе вважає, що до недавнього часу ця проблема нагадувала “театр абсурду”. “Територіальне питання вирішено відповідними міжнародними угодами”, – заявляла Росія. “Якими угодами?” – цікавилися японці. “Відповідними”, – наполягала російська сторона [5, с. 67].

До середини 1950-х і в офіційних американських документах (наприклад, у Меморандумі з питання мирного договору з Японією, який склав полковник Міністерства оборони Стентон Бабкок від 26-27 жовтня 1950 р. [16, р. 1332]) згадувалась єдина назва “Курильські острови” без розподілу на північні і південні.

Досить цікавим є аналіз американських документів серпня-вересня 1945 р. з територіальних питань після вступу СРСР у війну з Японією. Так, у Меморандумі про капітуляцію Японії від 14 серпня 1945 р. підкреслювалося, що “з приводу Курильських островів начальники штабів США і Росії домовилися про кордони між районами проведення операцій. Начальники штабів очікують, що радянські війська приймуть капітуляцію та обеззброять японців на островах Парамушир і Шумшу” [17, р. 657-658]. У Загальному військовому і військово-морському наказі № 1 від 14 серпня 1945 р. говорилося: “Старші японські командири і всі сухопутні, морські, повітряні й допоміжні сили всередині Маньчжурії, Кореї на північ від 38 північної широти повинні здатися Головнокомандуючому радянськими військами на Далекому Сході” [17, р. 658-659]. Після звернення Й. Сталіна до Г. Трумена щодо Курил Президент Сполучених Штатів 17 серпня 1945 р. відповів, що він дає згоду на зміну “Загального наказу № 1” з тим, щоб включити всі Курильські острови до району, який повинен “капітулювати перед Головнокомандуючим радянськими військовими силами на Далекому Сході” [17, р. 670].

Відомий російський учений, науковий співробітник Інституту Далекого Сходу РАН, доктор історичних наук А. Марков переконаний, що проблема Південних Курил виникла як наслідок зусиль японської дипломатії при підтримці США перегляду угод, прийнятих у Ялті та Потсдамі [6].

Але не слід забувати про відмову Трумена на радянську окупацію острова Хоккайдо. Незважаючи на непослідовну політику Сполучених Штатів щодо територіального питання, радянські війська окупували острови Ітуруп, Кунашир, Шикотан і вже після підписання Акту про капітуляцію – всі острови Хабомаї (3-5 вересня 1945 р.).

Згідно з Декларацією 1956 р., Радянський Союз погодився передати острови Хабомаї і Шикотан Японії після укладення з нею двостороннього мирного договору, але Токіо, посилаючись на Сан-Франциський мирний договір 1951 р. і внутрішні акти про адміністративний поділ, наполягав на поверненні Японії також островів Кунашир та Ітуруп.

Таким чином, на думку автора, у даному випадку необхідно зробити спробу єдиного порозуміння щодо вирішення “територіального питання” між Росією і Японією за допомогою Міжнародного суду Організації Об’єднаних Націй [8, с. 116].

Щодо подальшого вивчення теми, то автор переконаний – цей аспект зовнішньополітичної діяльності США потребує ретельного, зваженого та досконалого дослідження, враховуючого, перш за все, появу нових, малодосліджених документальних джерел.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Воронцов В.Б. Тихоокеанская политика США 1941-1950. – М., 1967.
2. Вербицкий С.И. Японо-американский внешнеполитический союз (1953-1970). – М., 1972.
3. Игнатущенко С.К. Япония и США: партнеры и конкуренты. – М., 1970.
4. Каменський Є. Формування нової системи міжнародних відносин на переломі тисячоліть у світлі проблем стабілізації розвитку України // Геополітичне майбутнє України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: ІОВ “Задруга”, 1998. – С. 154-166.
5. Кунадзе Г. В поисках нового мышления: о политике СССР в отношении Японии // Мировая экономика и международные отношения. – 1990. – № 8.
6. Марков А. Проблемы российско-японских отношений // Международная жизнь. – 1995. – № 10. – С. 47.
7. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки) / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський ... – К.: Либідь, 2001. – 624 с.
8. Накасонэ Я., Мураками Я., Сато С., Нитобэ С. После “холодной войны” / Пер. с япон. – М., 1993.
9. Петров Д.В. Внешняя политика Японии после Второй мировой войны. – М., 1965.
10. Пронь С.В. Япония – США – Россия: співробітництво та суперництво в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. 1951-2007 роки: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 296 с.
11. Стадниченко В. Тайвань: крок у XXI ст. Журналістські записки на рисовому папері. – К., 1998. – 238 с.
12. Шарков А.М. Япония и США. – М., 1971.
13. Шергін С.О. Азіатсько-Тихоокеанський регіон: історія і сучасність. – К.: Вища школа, 1993. – 91 с.
14. D. Zagoria. Soviet Policy in Easy Asia: A new beginning? // Foreign Affairs. – 1989. – № 1.
15. D'Estain Valery Giskar, Nacasono Vasuhiro, Kissinger Henry A.U.S. East – West Relations // Foreign Affairs. – 1989. – Summer. – P. 49-54.
16. Foreign Relation of the United States [далі – FRUS]. – Vol. 6. – Wash., 1976.
17. FRUS. – Vol. 6. – Wash., 1969.
18. US Foreign Policy for Asia. The 1980-s and Beyond / Ed. by R. Myers. – Staford (Calif.), 1983.
19. US Foreign Policy and Asian Pacific Security: A Transregional Approach / Ed. by W. Tow and W. Feeney. – Boulder (Col.), 1982.